

Razraščanje frakcijskega boja med Trockim in triumviratom*

MARJAN BRITOVŠEK

POVZETEK

V selektivnem izboru dokumentov iz neobjavljenega Zbornika sledimo izhodiščem spora, dramatičnim diskusijam na partijskih konferencah, plenumih in kongresih RKP(b). Mnogo tega gradiva v nekdanji Sovjetski zvezi in sedanji Ruski federaciji dotlej še niso objavili, v slovenskem jeziku pa večina teh dokumentov še ni bila objavljena.

V tokratnem prispevku objavljamo najbolj zanimive dele drugega pisma, ki ga je Trocki pisal 24. oktobra 1923 centralnemu komiteju in centralni kontrolni komisiji VKP(b).

ABSTRACT

EXPANSION OF THE FRACTION CONFLICT BETWEEN TROTSKY AND THE TRIUMVIRATE

This paper presents the most interesting parts of the second letter written by Trotsky, on 24 October 1923, to the Central Comitee and the Central Control Commission of UCP(B).

Drugo pismo Trockega Centralnemu komiteju RKP (24. oktobra 1923)

V odgovoru na Trockijevo pismo z dne 8. oktobra so člani politbiroja nastop Trockega ocenili kot "hujskanje za boj proti centralnemu komiteju" in kot neprikrito težnjo po osebni oblasti: "Zdi se nam potrebno, da partiji javno povemo, da vse nezadovoljstvo tovariša Trockega, njegovo razburjenje, njegovi več let trajajoči napadi na CK, njegovi poskusi, da zmede partijo, izvirajo iz želje tov. Trockega, da bi ga CK postavil na vodilno mesto v našem industrijskem življenju..." Ne da bi odgovorili na en sam njegov argument, mu očitajo, da so njegovi gospodarski predlogi spodbujeni z željo, da bi postal "diktator za gospodarske in vojaške zadeve". "Trocki je član sveta ljudskih komisarjev, član sveta za delo in obrambo, Lenin pa mu je ponudil tudi položaj namestnika predsednika sveta ljudskih komisarjev. Na vseh teh položajih bi lahko

* Nadaljevanje članka iz Anthroposa 1995/1-2, str. 91-97.

Trocki, če bi hotel, s svojimi dejanji dokazal vsaj partiji, da mu partija lahko zaupa neomejeno oblast na področju industrije in vojaških zadev, po kateri teži ... Trocki je zavrnil položaj Leninovega namestnika. Očitno je menil, da ni v skladu z njegovo častjo. Ravna po načelu: Vse ali nič."¹ V pismu politbiro namiguje tudi na nekdanja nesoglasja med Leninom in Trockim, ne odgovarja pa na njegove predloge in jih skuša razvrednotiti z obrekovanjem preteklosti.

Trocki je v svojem odgovoru politbiroju ostro reagiral. Skliceval se je na spremembo Leninovih nazorov glede planiranja in podrobno našteval sporna vprašanja, v katerih je preteklo leto podpiral Lenina: v vprašanju gospodarskega planiranja, zunanje trgovine, v nacionalnem vprašanju, glede Delavsko-kmečke inšpekcije in v težkem obdobju, ko je politbiro skušal preprečiti Leninov načrt reform.² Da bi zmedel svoje oponente, je omenil svojo korespondenco z Leninom o gruzinskem vprašanju. Pismo je vsebovalo vrsto pikrih ugotovitev zlasti na Stalinov račun. Opozoril je na Leninovo kritiko Rabkrina in na njegov članek o nacionalnem vprašanju. Opisal je mučno sceno v politbiroju, ko je Kujbišev predlagal, da bi natisnili ponarejeno številko Pravde z Leninovim člankom o Rabkrinu, ki bi jo lahko pokazali Leninu. Ostrina odgovora Trockega in bojazen, da bi ga objavili, sta verjetno pripravila nasprotnike Trockega, da so utišali to osebno polemiko. Politbiro je baje poslal Trockem odgovor, toda besedilo ni bilo objavljeno.

Odlomki iz odgovora politbiroja in drugega pisma z dne 24. oktobra 1923 so bili objavljeni v menjševiškem časopisu Socialističeskij vestnik, 28. maja 1924.

V Anthroposu objavljamo najbolj značilne dele drugega pisma, ki ga je bil Trocki pisal centralnemu komiteju in centralni kontrolni komisiji.

"O poskusih, da bi vpletli Leninovo ime v naše razprtije."

"Pismo članov politbiroja skuša v naša trenutna nesoglasja zaplesti tudi ime tovariša Lenina in skuša celo reč prikazati tako, da ena srpa stran zastopa nadaljevanje Leninove politike, druga pa da se ji zoperstavlja. Tako so skušali spor prikazati že večkrat, čeprav holj oprezno in zastrto, tako med prvimi pripravami na dvanajsti kongres, zlasti pa po njem. Natančno zato, ker so bili ti poskusi žaljivi in potuhnjeni, tudi ni bilo mogoče odgovarjanje nanje, žaljivi pa so bili prav zato, ker je bilo pre-računano, da zavoljo tega ne bo odgovora nanje. Zdajšnji 'odgovor' članov politbiroja skuša namigovati za spoznanje konkretizirati, ista znamenja pa kažejo, kot bomo videli, kako popolnoma neosnovana so bila ta namigovanja in nam hkrati ponujajo možnost, da jih odločno in nedvoumno zavrremo. Sporna vprašanja bom pretresel točko za točko in postregel z natančnimi citati ter z iztočnicami k dokumentom, ki so nared, da jih preskusimo, če so pravi."

"Eno osrednjih vprašanj, ki se tičejo gospodarstva, je bilo in ostane vprašanje celovitega vodenja in načrtovanja, se pravi sistematičnega usklajevanja temeljnih segmentov usmerjenega gospodarstva v postopku prilagajanja teh segmentov vse bolj rastočemu tržišču. Mnenja sem bil in še zmerom sem, da je eden poglavitnih vzrokov za krizo našega gospodarstva odsotnost vsakršnega pravega in poenotene urejanja od zgoraj. Popolnoma res je, da sva si glede vodenja in načrtovanja gospodarstva s tovarišem Leninom vsaksebi. Leninova avtoriteta ne pomeni prav nič manj kot kateremukoli drugemu članu centralnega komiteja, toda trdno sem zaupal nekdanj in nič manj danes, da partija voli v centralni komiteje člane, ki bodo v tem organu podprli le tisto, kar se jim zdi pravilno, pa naj pride od kateregakoli foruma."

"Kako si je to vprašanje razlagal Lenin? Drugega julija 1923 je Nadežda Kon-

¹ Eastman M., Since Lenin Died, London 1925, stran 142-143.

² Pismo Trockega CK in CKK z dne 24. oktobra 1923.

stantinovna Krupska (Leninova žena) prinesla v politbiro posebno Leninovo izjavo z naslovom 'Podelitev zakonodajnih funkcij državni planski komisiji', ki jo je bil narekoval 27. decembra 1922. V tem dokumentu piše takole: "Ideja se je utrnila tovarišu Trockemu, se mi zdi, in to že lep čas nazaj. Takrat sem bil proti, ker se mi je zdelo, da bomo na ta način v sistemu naše zakonodajne ureditve v bistvu neusklajeni, ko pa sem celo reč še enkrat premislil, sem spoznal, da je zamisel v jedru čisto pametna, namreč takale: državna planska komisija je od naših zakonodajnih inštitucij malce odmaknjena, čeprav je kot organ izkušenih ljudi, resničnih strokovnjakov, predstavnikov znanosti in tehnologije, pravzaprav v boljšem položaju kar zadeva neoporečno presojo ... V tej luči se mi zdi da lahko in tudi moramo ugoditi željam tovariša Trockega, seveda ne v tem smislu, da naj bi kdorkoli od naših političnih vodij ali predstavnik vrhovnega sveta i.p.d. postal predsednik državne planske komisije" (Lenin Zbrana dela, zv. 36, Založba Progres, Moskva, 1996, str. 598-99). In za zaključek se Lenin jasno in glasno izreče zoper poskuse, da bi delo gos. plana gledali kot nosilca nekakšnih posebnih in izbranih nalog; v njegov prid méni, da je to inštitucija take vrste, preko katere bi se dalo 'v okviru danih možnosti reševati sistematično ... celo vrsto problemov' (prav tam, str. 602). Kot je videti, je zadeva prikazana z zadostno jasnostjo in zaokroženostjo."

"Drugo gospodarsko vprašanje, o katerem je prišlo malo pred dvanajstim kongresom do nesoglasij v centralnem komiteju (vpleten je bil tudi Lenin), se je nanašalo na monopol v zunanji trgovini, o zadevi, o kateri sem poročal na dvajsetem kongresu (ne da bi imel o tem kdorkoli karšnokoli pripombo) kot o eni pglavitnih opornic socialistične diktature v času, ko obkroža deželo kapitalizem. V moji posesti je zajetna korespondenca, ki sva o tem vprašanju imela z Leninom. Tu v celoti omenjam le tisto Leninovo pismo, ki ga je napisal 13. decembra 1922 in iz katerega se razločno vidi, kakšni so bili njegovi pogledi na omenjeni problem."³

"Eno osrednjih vprašanj, ki ga je načel Lenin, se je tikalo reorganizacije delavske in kmečke inšpekcije (Rabkrin) in centralne kontrolne komisije. Presenetljivo, da nenehno prikazujejo celo to vprašanje kot predmet spora med Leninom in menoj, ko pa se kaže v skupinah znotraj politbiroja v popolnoma nasprotni luči. Povsem točno je, da sem imel do starega rabkrina zelo odklonilno stališče, toda Lenin daje v članku "Bolje manj - toda bolje" o delavski in kmečki inšpekciji tako uničujočo oceno, karšne jaz ne bi nikdar spraval skupaj: "Ljudski komisariat delavske in kmečke inšpekcije nima v tem trenutku niti sence ugleda. Vsi vedo, da slabše urejenih ustanov, kakor je ustanova naše Delavsko-kmečke inšpekcije, ni, in da v sedanjih pogojih od tega ljudskega komisariata ni mogoče ničesar pričakovati (Lenin, Zbrana dela, 33. zvezek, "Bolje manj - toda bolje" 2. marca 1923). Če se spomnimo, kdo je bil na čelu rabkrina najdlje, ne bo težko uganiti, na koga leti ta opis, isto velja za članek o nacionalnem vprašanju."

"Ampak kakšna je bila v politbiroju reakcija na Leninov predlog, da bi delavsko in kmečko inšpekcijo reorganizirali? Buharin se ni zganil, da bi članek objavil, čeprav je Lenin vztrajal, da ga je treba natisniti nemudoma. Nadežda Konstantinovna me je o članku obvestila telefonično in terjala, naj storim vse, da bi bila stvar čimprej objavljena. Na seji politbiroja, ki je bil na mojo zahtevo sklican takoj, so vsi navzoči - Stalín, Molotov, Kujbišev, Rikov, Kalinin in Buharin - ne samo nasprotovali Leninovemu načrtu, ampak so bili tudi proti objavi članka. Še posebej ostro in neodjenljivo so nasprotovali člani sekretariata. Spričo Leninovega vztrajanja, da hoče videti na-

³ Vestnik pisma ni ponatisnil; tisti del, ki se nanaša na zunanjo trgovino, pa se glasi takole: "Dragi tovariš Trocki ... Po mojem mnenju se ujemava, kolikor le mogoče. ... Vsekakor terjam, da na bližajočem se plenumu branite najino skupno stališče o nedvomni potrebi po ohranitvi in učvrstitvi zunanjetrgovinskega monopola ..." (Leninova Zbrana dela, 45. zvezek, "Levu Davidoviču Trockemu", 13. decembra 1922, str. 601-602).

tisnjen članek, je tovariš Kujbišev - bodoči ljudski komisar rabkrina - na tej seji predlagal, naj politbiro da odtisniti en sam primerek posebne izdaje Pravda z Leninovim člankom, da bi tako pomirili avtorja, hkrati pa skrili članek pred celotno partijo. Tovariša Kujbiševa, člana sekretariata v prejšnjem sestavu, so imenovali za vodjo centralne kontrolne ko-misije. Boj zoper Leninov načrt za predrugačenje rabkrina so nadomestili s takim, s katerim bi Leninov načrt 'postal neškodljiv'. Si je centralna kontrolna komisija (pod vodstvom Kujbiševa) s tem pridobila lastnosti neodvisne in nepristranske partijske ustanove, ki drži pokonci temelje partijske legalnosti in enotnosti ter ju zoperstavlja sleherni prekoračitvi pooblastil partijske administracije? Ker se mi zdi, da je odgovor na dlani, o tej reči na tem mestu ne bom razpravljal."

"Take so najpoučnejše zgodbice iz najbližnje preteklosti, ki se tičejo mojega 'bojevanja' zoper Leninovo politiko."